

הלכות שבת – שיעור 25 דיני אמירה לגוי – חלק ב'

שימוש בגוי בשבת באופן המותר

ההיתר השני – הנאה ממה שגוי עושה עבור עצמו

כאמור, חכמים התיירו להנות ממלאכה שגוי עשה עבור עצמו בשבת, ובתנאי שברור שהגוי לא עשה זאת עבור היהודי ואין חשש שיוסיף בשביל היהודי. וכן בתנאי שאין חשש של מראית עין כפי שיבואר להלן.

א. צריך לידע בבירור שאכן עשה הגוי את המלאכה עבור עצמו או עבור גוי אחר, והדרך לידע שאכן עשה עבור עצמו הוא אם משתמש בתוצר המלאכה מיד, כגון שהדליק אור ומיד נהנה ומשתמש לאור זה (שו"ע רעו ב ומשני"ב יח).

אך כאשר אינו מוכח שעשה עבור עצמו וישנו ספק שמא עשה עבור היהודי, וכן אם עשה גם עבור עצמו וגם עבור יהודי, אסור ליהנות מתוצר המלאכה (ביה"ל רעו ב ד"ה מחצה, משני"ב טז-יז, לט, שו"ע שכה ו ומשני"ב כז).

ב. גם אחר שהוכח שהגוי עשה עבור עצמו בלבד, צריך לידע בבירור שאין חשש שיוסיף עבור היהודי, וישנם שני אפשרויות לכך (שו"ע שכה י יא):

1. מלאכה כזו שתוצרה יכול לשמש גם אחרים ללא תוספת מלאכה מצדו של הגוי, כגון הדלקת תאורה או מיזוג מרכזי, שאותו האור והמיזוג מספיק לאנשים רבים, כפתגם הידוע 'נר לאחד נר למאה', שבוה אין חשש שיוסיף במלאכה עבור היהודי, מותר ליהנות מתוצר המלאכה אף בשבת עצמה כאשר עשה זאת הגוי עבור עצמו, גם במידה והגוי מכיר את היהודי (שו"ע שכה יא, רעו א ומשני"ב ח).

¹ אך המיקל בזה כשנעשה עבור שניהם אין למחות בידו (ביה"ל רעו ב סוד"ה ואם יש, וכ"פ בחזו"ע שבת ג עמ' תלה).

הלכות שבת – שיעור 25 דיני אמירה לגוי – חלק ב'

2. כשאין הגוי מכיר כלל את היהודי, כך שאין כל חשש שיוסיף עבורו, גם בדברים שהתוצר הוא לפי ריבוי המלאכה, שאם היה מכירו היה חשש שיוסיף לעשות מלאכה עבורו (שו"ע שכה י יא ומשנ"ב רעו י, וראה מש"כ השו"ע שכה יב).

סיכום: גוי שעשה מלאכה עבור עצמו, מותר ליהודי ליהנות מהמלאכה רק כאשר הוכח שאכן הגוי עשה את המלאכה רק עבור עצמו, ובנוסף לכך אין הגוי מכיר את היהודי, או (אפי' אם מכירו) במלאכה שתוצרה יכול לשמש גם אחרים ללא תוספת מלאכה מצדו של הגוי, חוץ ממלאכות הנעשות בדברי מאכל שאסור בכל אופן ליהנות ממלאכת הגוי גם כשעשה רק עבור עצמו, מלבד בשעת הדחק או לצרכי מצוה (שו"ע שכה ד ומשנ"ב טז יח, וראה עוד ביה"ל ד ד"ה בשבת, שבספק שמא נאפה קצת מבעוד יום מקילים בזה).

דוגמאות

אדם המתגורר בבניין שחלק מדייריו גויים, וארע שהגוי הדליק את האור בחדר המדרגות בעלותו לביתו, אף שהגוי מכיר את היהודי שהרי הוא שכנו, מותר ליהודי ליהנות מאור זה, לפי שהוכח שהגוי הדליקו לצורך עצמו שהרי מיד השתמש באור, ואין בזה חשש שיוסיף עבור היהודי שכן י'נר לאחד נר למאה' ואין צורך להוסיף..

ומאידך אם הביא הגוי כלים דרך רשות הרבים או הובילם ברכב לצורך עצמו, אם נתיר ליהודי להשתמש בהם, יש חשש שיוסיף הגוי עבור היהודי להביא כלים נוספים, ולכך ליהודי שהגוי מכיר אסור ליהנות מכלים אלו מחשש שיוסיף עבורו וכנ"ל, אך ליהודי שאין הגוי מכיר מותר.

וכן אם חימם מים לשתיית קפה לצורך עצמו (או צרכי גויים אחרים כגון בבית קפה או תחנת דלק של גויים בחו"ל), ישנו חשש שיוסיף מים במיחם עבור היהודי, ואף ליהודי שאין הגוי מכיר אסור ליהנות, לפי שהחמירו בדברי מאכל, מלבד לצרכי מצוה ושעת הדחק שהתירו כשאין הגוי מכירו וכנ"ל.

מלאכת גוי בתשלום

נשאלת השאלה איך להתייחס למלאכה שגוי עושה עבור יהודי בתשלום, האם זה נחשב שהגוי עושה את המלאכה עבור עצמו – כיון שרוצה לקבל את התשלום מהיהודי, והיהודי נהנה ממה שהגוי עושה

הלכות שבת – שיעור 25 דיני אמירה לגוי – חלק ב'

לעצמו. או שכיון שהגוי עושה את המלאכה לטובת היהודי, זה נחשב ההנאה ממה שגוי עושה עבור יהודי בשבת ואסור?

התשובה היא, שתלוי איך היהודי מעסיק את הגוי, אם הגוי הוא שכיר יום, כלומר שהוא מקבל תשלום לפי הימים בהם הוא עבד או לפי השעות, אז אם הגוי יעבוד בשבת, זה נחשב כמו שהיהודי אומר לו לעבוד בשבת, וזה אסור.

אבל אם הגוי מועסק בקבלנות, כלומר שהוא מקבל תשלום לפי עבודה בלי קשר לזמן בו הוא עובד, אם הגוי יכול להספיק לעשות את העבודה ביום חול, והוא בעצמו בוחר לעבוד גם בשבת, כי כך נח לו, זה נחשב שהגוי עושה את המלאכה בשבת לעצמו, והיהודי נהנה ממה שהגוי עושה לעצמו (סי' רמג, וכן מבואר בתחילת סימן רעו).

עבודה בקבלנות מותרת בתנאי שאין מראית עין

כל זה דווקא אם אין מראית עין, כלומר שניכר לכל שהגוי עובד בהיתר.. אבל אם זה נראה שהגוי עושה את המלאכה עבור היהודי, אסור, וחייבים למחות בו שלא יעשה את המלאכה בשבת.

מה נחשב מראית עין?

לדעת השולחן ערוך, כל מלאכה שידוע ומפורסם שהיא נעשית בדרך קבלנות, מותרת על ידי גוי אפילו אם זה נעשה בבית היהודי (שו"ע סי' רמ"ד א. קיצושי"ע חזון עובדיה פני"א אות ח-ט).

אך לדעת המשנה ברורה, כל מה שמותר להעסיק גוי בקבלנות, אם דרך מלאכה זו בקבלנות, זה דווקא בבית הגוי, אבל בבית היהודי לעולם אסור, אלא א"כ ניכר מתוך המלאכה שהגוי עושה אותה לצרכיו שלו בעצמו (סימן רמג. ובסי' רמ"ד ס"ק ז. רע"ו סעיף ג משני"ב כז).

דוגמאות

להשאיר רכב אצל 'מוסכניק' גוי לפני שבת: מותר להשאיר את הרכב לתיקון אצל גוי לפני שבת גם אם הגוי יתקן את הרכב בשבת, כיון שהתשלום הוא בקבלנות, כלומר לפי מלאכה ולא לפני ימים או שעות, וכיון שהיהודי לא קובע עם הגוי שיעשה את המלאכה דווקא בשבת, אלא הגוי בוחר

הלכות שבת – שיעור 25 דיני אמירה לגוי – חלק ב'

לעשות זאת, זה נחשב שהגוי עובד בשבת לעצמו, והנאת היהודי באה ממילא. אבל במקרה שהיהודי משלם לגוי לפי שעות או לפי ימים, זה נחשב שהגוי עובד בשבת בשליחות היהודי וזה אסור (סי' רנ"ב סעיף ב).

בניית בית על ידי גוי בשבת: כאשר דרך רוב אנשי המקום לבנות או לשפץ את בתיהם על ידי קבלנים ולא על ידי פועלים שכירים, מותר להניח לקבלן לעבוד בשבת, אם נח לקבלן לעבוד כך. אך לבני אשכנז גם בזה יש חשש של מראית עין ואסור (כ"ל).